Oikeustapauskokoelma

UNIONIN TUOMIOISTUIMEN TUOMIO (ensimmäinen jaosto)

15 päivänä marraskuuta 2018*

Ennakkoratkaisupyyntö – Rodusta tai etnisestä alkuperästä riippumaton yhdenvertainen kohtelu – Direktiivi 2000/43/EY – 3 artiklan 1 kohdan g alakohta – Soveltamisala – Koulutuksen käsite – Ulkomailla toteutettavien tutkimus- tai opiskeluhankkeiden tukemiseen yksityisestä säätiöstä myönnetyt stipendit – 2 artiklan 2 kohdan b alakohta – Välillinen syrjintä – Kyseisten stipendien myöntämisen edellytyksenä on Saksassa on suoritettu ensimmäinen oikeustieteellinen valtiontutkinto (Erste Juristische Staatsprüfung)

Asiassa C-457/17,

jossa on kyse SEUT 267 artiklaan perustuvasta ennakkoratkaisupyynnöstä, jonka Bundesgerichtshof (liittovaltion ylin tuomioistuin, Saksa) on esittänyt 1.6.2017 tekemällään päätöksellä, joka on saapunut unionin tuomioistuimeen 31.7.2017, saadakseen ennakkoratkaisun asiassa

Heiko Jonny Maniero

vastaan

Studienstiftung des deutschen Volkes eV,

UNIONIN TUOMIOISTUIN (ensimmäinen jaosto),

toimien kokoonpanossa: varapresidentti R. Silva de Lapuerta, joka hoitaa ensimmäisen jaoston puheenjohtajan tehtäviä, sekä tuomarit A. Arabadjiev (esittelevä tuomari), E. Regan, C. G. Fernlund ja S. Rodin,

julkisasiamies: E. Sharpston,

kirjaaja: hallintovirkamies R. Şereş,

ottaen huomioon kirjallisessa käsittelyssä ja 30.5.2018 pidetyssä istunnossa esitetyn,

ottaen huomioon huomautukset, jotka sille ovat esittäneet

– Heiko Jonny Maniero, edustajinaan S. Mennemeyer, P. Rädler ja U. Baumann, Rechtsanwälte,

– Studienstiftung des deutschen Volkes eV, edustajinaan E. Waclawik, Rechtsanwalt, ja oikeustieteen professori G. Thüsing,

– Saksan hallitus, asiamiehinään T. Henze, M. Hellmann ja E. Lankenau,

– Euroopan komissio, asiamiehinään D. Martin ja B.-R. Killmann,

* Oikeudenkäyntikieli: saksa.

kuultuaan julkisasiamiehen 11.9.2018 pidetyssä istunnossa esittämän ratkaisuehdotuksen,

on antanut seuraavan

tuomion

1 Ennakkoratkaisupyyntö koskee rodusta tai etnisestä alkuperästä riippumattoman yhdenvertaisen kohtelun periaatteen täytäntöönpanosta 29.6.2000 annetun neuvoston direktiivin 2000/43/EY (EYVL 2000, L 180, s. 22) 2 artiklan 2 kohdan b alakohdan ja 3 artiklan 1 kohdan g alakohdan tulkintaa.

2 Tämä pyyntö on esitetty asiassa, jossa vastakkain ovat Heiko Jonny Maniero ja Studienstiftung des deutschen Volkes eV (saksalainen akateeminen stipendisäätiö; jäljempänä stipendisäätiö) ja jossa on kyse kanteesta, jossa vaaditaan lopettamaan ja kieltämään Manieroon väitetysti kohdistunut hänen ikäänsä tai alkuperäänsä perustuva syrjintä.

Asiaa koskevat oikeussäännöt

Unionin oikeus

3 Direktiivin 2000/43 johdanto-osan 12 ja 16 perustelukappaleessa todetaan seuraavaa:

”(12) Kehitettäessä demokraattisia ja suvaitsevaisia yhteiskuntia, joiden täysivaltaisia jäseniä kaikkien ihmisten rodusta tai etnisestä alkuperästä riippumatta on voitava olla, rotuun tai etniseen alkuperään perustuvaan syrjintään kohdistuvien erityistoimien olisi ulotuttava palkkatyöhön tai itsenäisen ammatin harjoittajaksi pääsyä pitemmälle ja katettava myös esimerkiksi koulutus, sosiaalinen suojelu, sosiaaliturva ja terveydenhuolto mukaan lukien, sosiaalietuudet sekä tavaroiden ja palvelujen saatavuus ja tarjonta.

– –

(16) On tärkeää suojella kaikkia luonnollisia henkilöitä rotuun tai etniseen alkuperään perustuvalta syrjinnältä. – –”

4 Kyseisen direktiivin 2 artiklassa, jonka otsikko on ”Syrjinnän käsite”, 1 ja 2 kohdassa säädetään seuraavaa:

”1. Tässä direktiivissä yhdenvertaisen kohtelun periaatteella tarkoitetaan, ettei minkäänlaista rotuun tai etniseen alkuperään perustuvaa välitöntä tai välillistä syrjintää saa esiintyä.

2. Sovellettaessa 1 kohtaa:

– –

b) välillisenä syrjintänä pidetään sitä, jos näennäisesti puolueeton säännös, peruste tai käytäntö saattaa tiettyä rotua tai etnistä alkuperää olevat henkilöt erityisen epäedulliseen asemaan muihin henkilöihin nähden, jollei kysei[nen] säännö[s], perust[e] tai käytän[tö] ole puolueettomasti perusteltavissa [oikeutetulla tavoitteella], ja jolleivät tavoitteen saavuttamiseksi käytetyt keinot ole asianmukaisia ja tarpeellisia.”

5 Mainitun direktiivin 3 artiklan, jonka otsikko on ”Soveltamisala”, 1 kohdassa säädetään seuraavaa:

”[Euroopan unionille] annetun toimivallan puitteissa tätä direktiiviä sovelletaan kaikkiin henkilöihin sekä julkisella että yksityisellä sektorilla, julkisyhteisöt mukaan lukien, kun kyseessä on:

– –

g) koulutus;

– –”

Saksan oikeus

6 Direktiivi 2000/43 on saatettu osaksi Saksan oikeusjärjestystä yhdenvertaisesta kohtelusta 14.8.2006 annetulla yleisellä lailla (Allgemeines Gleichbehandlungsgesetz; BGBl. 2006 I, s. 1897; jäljempänä AGG).

7 AGG:n 1 §:ssä, jonka otsikko on ”Lain tavoite”, säädetään seuraavaa:

”Tämän lain tavoitteena on estää tai poistaa kaikki syrjintä, joka perustuu rotuun tai etniseen alkuperään, sukupuoleen, uskontoon tai vakaumukseen, vammaisuuteen, ikään tai sukupuoli-identiteettiin.”

8 AGG:n 2 §:n, jonka otsikko on ”Soveltamisala”, 1 kohdassa säädetään seuraavaa:

”Tämän lain nojalla johonkin edellä 1 §:ssä mainittuun perusteeseen perustuva syrjintä on kiellettyä seuraavien kysymysten osalta:

– –

7) koulutus.”

9 AGG:n 3 §:n, jonka otsikko on ”Määritelmät”, 1 ja 2 momentissa säädetään seuraavaa:

”1. Suorana syrjintänä pidetään sitä, jos henkilöä kohdellaan jonkin edellä 1 §:ssä tarkoitetun perusteen perusteella huonommin kuin toista, vastaavassa tilanteessa olevaa henkilöä kohdellaan, on kohdeltu tai kohdeltaisiin. – –

2. Välillisenä syrjintänä pidetään sitä, jos näennäisesti puolueeton säännös, peruste tai käytäntö saattaa tietyt henkilöt erityisen epäedulliseen asemaan muihin henkilöihin nähden, jollei kyseinen säännös, peruste tai käytäntö ole puolueettomasti perusteltavissa oikeutetulla tavoitteella, ja jolleivät tavoitteen saavuttamiseksi käytetyt keinot ole asianmukaisia ja tarpeellisia.”

10 AGG:n 19 §:n, jonka otsikko on ”Syrjinnän kieltäminen siviilioikeudellisissa oikeussuhteissa”, 2 momentissa säädetään seuraavaa:

”Kaikki rotuun tai etniseen alkuperään perustuva syrjintä on lisäksi kiellettyä myös perustettaessa, täytäntöön pantaessa tai lakkautettaessa 2 §:n 1 momentin 5–8 kohdassa tarkoitettuja muita yksityisoikeudellisia oikeussuhteita.”

Pääasia ja ennakkoratkaisukysymykset

11 Heiko Jonny Maniero on Italian kansalainen, joka on syntynyt ja asuu Saksassa. Hän suoritti vuonna 2013 Jerevanin (Armenia) Haybusak-yliopistossa oikeustieteen kandidaatin tutkinnon (Bachelor of Laws).

12 Stipendisäätiö on Saksassa rekisteröity yhdistys, jonka tarkoituksena on edistää etenkin stipendejä myöntämällä sellaisten nuorten yliopistokoulutusta, joilta voidaan heidän tieteellisen tai taiteellisen lahjakkuutensa ja persoonallisuutensa vuoksi odottaa erityisiä saavutuksia yhteiskunnan hyväksi.

13 Maniero tiedusteli 11.12.2013 päivätyllä sähköpostiviestillä stipendisäätiöltä niistä edellytyksistä, joilla on mahdollista saada stipendi kyseisen säätiön Bucerius Jura -nimisestä ohjelmasta (jäljempänä Bucerius Jura -ohjelma), jolla pyritään tukemaan ulkomailla toteutettavia oikeustieteellisiä tutkimus- ja opiskeluhankkeita.

14 Stipendisäätiö ilmoitti Manierolle 17.1.2014 päivätyllä sähköpostiviestillä, että stipendin saaminen edellyttää ensimmäisen oikeustieteellisen valtiontutkinnon (Erste Juristische Staatsprüfung) suorittamista.

15 Valittaja vastasi stipendisäätiölle samana päivänä päivätyllä sähköpostiviestillä, että hänen Armeniassa suorittamansa viisivuotinen yliopistotutkinto vastaa toista oikeustieteellistä valtiontutkintoa (Zweite Juristische Staatsprüfung), koska se oikeuttaa tutkinnon suorittajan toimimaan tuomarina ja asianajajana kyseisessä kolmannessa maassa. Hän totesi vielä, että stipendin saamiselle Bucerius Jura -ohjelman yhteydessä asetettu edellytys on omiaan loukkaamaan yhdenvertaisen kohtelun periaatetta, sillä se merkitsee etniseen tai yhteiskunnalliseen alkuperään perustuvaa syrjintää.

16 Maniero ei jättänyt hakemusta tätä varten asetetussa määräajassa stipendin saamiseksi mainitusta ohjelmasta. Maniero väitti stipendisäätiön kanssa käydyssä myöhemmässä kirjeenvaihdossa, että stipendisäätiön torjuva asenne oli saanut hänet luopumaan hakemuksen jättämisestä.

17 Maniero nosti stipendisäätiötä vastaan kanteen hänen ikäänsä tai alkuperäänsä perustuvan syrjinnän lopettamiseksi ja kieltämiseksi, 18 734,60 euron suuruisen summan maksamiseksi sekä matkakuluihin liittyvien muiden vahingonkorvausten maksamista koskevan velvollisuuden toteamiseksi.

18 Koska Saksan ensimmäisen oikeusasteen tuomioistuin ja muutoksenhakutuomioistuin eivät hyväksyneet kannetta ja sitä seurannutta valitusta, Maniero saattoi Bundesgerichtshofin (liittovaltion ylin tuomioistuin, Saksa) käsiteltäväksi Revision-valituksen.

19 Ennakkoratkaisua pyytänyt tuomioistuin katsoo, että pääasian ratkaisu riippuu ensinnäkin siitä, kuuluuko se, että rekisteröity yhdistys myöntää stipendejä, joilla on tarkoitus edistää ulkomailla toteutettavia tutkimus- ja opiskeluhankkeita, direktiivin 2000/43 3 artiklan 1 kohdan g alakohdassa tarkoitetun koulutuksen käsitteen alaan. Bundesgerichtshof korostaa tältä osin, että kyseisen direktiivin taustalla olevassa Euroopan komission ehdotuksessa käytettiin ilmaisua ”koulutus, myös apurahat ja stipendit; tässä pidetään täysin arvossa jäsenvaltioiden vastuuta opetuksen sisällöstä ja koulutusjärjestelmän järjestämisestä sekä niiden sivistyksellistä ja kielellistä monimuotoisuutta”. Se pohtii siten niitä syitä, joiden vuoksi loppujen lopuksi päätettiin käyttää pelkästään ilmaisua ”koulutus”.

20 Jos ensimmäiseen kysymykseen vastataan myöntävästi, kyseinen tuomioistuin katsoo toiseksi, että pääasian ratkaisu riippuu myös siitä, merkitseekö näitä stipendejä myönnettäessä edellytys, joka koskee ensimmäisen oikeustieteellisen valtiontutkinnon suorittamista, direktiivin 2000/43 2 artiklan 2 kohdan b alakohdassa tarkoitettua sellaisen unionin kansalaisen välillistä syrjintää, joka on suorittanut vastaavan tutkinnon unionin ulkopuolella, kun tutkinnon suorittamispaikan valinta ei liity mitenkään

asianomaisen etniseen alkuperään ja kun asianomaisella, jonka kotipaikka on Saksassa ja joka hallitsee sujuvasti saksan kielen, olisi ollut mahdollisuus suorittaa oikeustieteen opintoja Saksassa ja suorittaa siellä ensimmäinen oikeustieteellinen valtiontutkinto.

21 Tällainen edellytys johtaisi tosin, kuten Maniero väittää, sellaisten ulkomaista etnistä alkuperää olevien henkilöiden epäedulliseen asemaan saattamiseen, joilla on samantasoinen ulkomailla hankittu tutkintotodistus, jos nämä ei olisi voineet opiskella Saksassa ainakaan vaivattomasti.

22 Bundesgerichtshofilla on kuitenkin epäilyjä siitä, kuuluko Maniero tällaiseen epäedullisessa asemassa olevaan ryhmään. Kyseisen tuomioistuimen mukaan hän näet yhtäältä hallitsee täysin saksan kielen, asuu Saksassa ja saattoi siis vaikeuksitta opiskella kyseisessä valtiossa. Se, että hän päätti suorittaa tutkinnon Armeniassa, ei myöskään liity hänen etniseen alkuperäänsä.

23 Kyseinen tuomioistuin huomauttaa toisaalta, että – kuten 16.7.2015 annetun tuomion CHEZ Razpredelenie Bulgaria (C-83/14, EU:C:2015:480) 60 kohdasta ilmenee – direktiivin 2000/43 1 artiklassa ja 2 artiklan 1 kohdassa tarkoitettua käsitettä ”etniseen alkuperään perustuva syrjintä” on sovellettava riippumatta siitä, koskeeko kyseinen toimenpide henkilöitä, joilla on tietty etninen alkuperä, vai henkilöitä, joilla ei ole tätä alkuperää mutta jotka kärsivät yhdessä ensiksi mainittujen henkilöiden kanssa kyseisestä toimenpiteestä aiheutuvasta erityisen epäedulliseen asemaan saattamisesta.

24 Jos tähän vastataan myöntävästi, kolmanneksi tulee siis kyseisen tuomioistuimen mukaan esiin kysymys siitä, merkitseekö Bucerius Jura -ohjelman, johon ei liity mitään syrjiviä piirteitä, koulutuspoliittinen tavoite direktiivin 2000/43 2 artiklan 2 kohdan b alakohdassa tarkoitettua puolueetonta oikeuttamisperustetta.

25 Hakuilmoituksen sanamuodon mukaan Bucerius Jura -ohjelmalla pyritään välittämään ansioituneille oikeustieteellisen tutkinnon Saksassa suorittaneille tietoa ulkomaisista oikeusjärjestelmistä sekä antamaan kansainvälistä kokemusta ja kielitaitoa tukemalla ulkomailla toteutettavia tutkimus- tai opiskeluhankkeita. Koska kyseiseen tavoitteeseen ei liity mitään syrjivää piirrettä, ennakkoratkaisua pyytänyt tuomioistuin katsoo, ettei stipendisäätiön noudattama käytäntö merkitse välillistä syrjintää.

26 Tässä tilanteessa Bundesgerichtshof päätti lykätä asian käsittelyä ja esittää unionin tuomioistuimelle seuraavat ennakkoratkaisukysymykset:

”1) Kuuluvatko rekisteröidyn yhdistyksen ulkomailla toteutettavien tutkimus- ja opiskeluhankkeiden tukemiseen myöntämät stipendit [direktiivin 2000/43] 3 artiklan 1 kohdan g alakohdassa tarkoitetun koulutuksen käsitteen soveltamisalaan?

2) Jos ensimmäiseen kysymykseen vastataan myöntävästi,

tarkoittaako ensimmäisessä ennakkoratkaisukysymyksessä mainittuja stipendejä myönnettäessä sovellettava osallistumisedellytys, joka koskee ensimmäisen oikeustieteellisen valtiontutkinnon suorittamista Saksassa, [direktiivin 2000/43] 2 artiklan 2 kohdan b alakohdassa tarkoitettua hakijan välillistä syrjintää, jos hakija, joka on unionin kansalainen, on kylläkin suorittanut vastaavan tutkinnon Euroopan unioniin kuulumattomassa maassa eikä tutkinnon suorituspaikan valinta ole yhteydessä hakijan etniseen alkuperään mutta hänellä oli Saksassa olevan asuinpaikkansa ja sujuvan saksan kielen taitonsa johdosta samanlainen mahdollisuus kuin Saksan kansalaisilla suorittaa ensimmäinen oikeustieteellinen valtiontutkinto saksalaisten oikeustieteen opintojen jälkeen?

Onko tällöin merkityksellistä, että stipendiohjelman, johon ei liity syrjiviä piirteitä, tavoitteena on välittää oikeustieteellisen tutkinnon Saksassa suorittaneille tietoa ulkomaisista oikeusjärjestelmistä sekä antaa kansainvälistä kokemusta ja kielitaitoa tukemalla ulkomailla toteutettavaa tutkimus- tai opiskeluhanketta?”

Ennakkoratkaisukysymysten tarkastelu

Ensimmäinen kysymys

27 Ennakkoratkaisua pyytänyt tuomioistuin tiedustelee ensimmäisellä kysymyksellään unionin tuomioistuimelta, onko direktiivin 2000/43 3 artiklan 1 kohdan g alakohtaa tulkittava siten, että se, että yksityinen säätiö myöntää stipendejä ulkomailla toteutettavien tutkimus- ja opiskeluhankkeiden tukemiseen, kuuluu kyseisessä säännöksessä tarkoitetun koulutuksen käsitteen alaan.

28 Aluksi on huomautettava, että – kuten unionin tuomioistuimen käytössä olevasta asiakirja-aineistosta ilmenee – Bucerius Jura -ohjelman olennaisena tavoitteena on edistää pääsyä ulkomailla toteutettaviin oikeustieteellisiin tutkimus- tai opiskeluhankkeisiin myöntämällä stipendiaateille rahallisia etuuksia, jotka muodostuvat 1 000 euron tai, jos opinnot suoritetaan Isossa-Britanniassa tai Yhdysvalloissa, 1 500 euron suuruisesta kuukausittain maksettavasta täysimääräisestä stipendistä, kertaluonteisesta aloitusapurahasta, matkakulukorvauksesta ja enintään 12 500 euron suuruisesta avustuksesta lukukausimaksuihin siten, että lukukausimaksut korvataan kokonaisuudessaan 5 000 euroon saakka ja niistä korvataan tämän ylittäviltä osin 50 prosenttia

29 Näin ollen on tarkastettava, sisältääkö direktiivin 2000/43 3 artiklan 1 kohdan g alakohdassa tarkoitettu koulutuksen käsite mahdollisuuden koulutukseen ja jos näin on, voivatko Bucerius Jura -ohjelman yhteydessä myönnettyjen kaltaiset stipendit kuulua kyseisen käsitteen alaan.

30 Tältä osin on huomautettava, että koska direktiivissä 2000/43 ei määritellä mitenkään koulutuksen käsitettä, kyseisen termin merkitys ja ulottuvuus on unionin tuomioistuimen vakiintuneen oikeuskäytännön mukaan määritettävä sen tavanomaisen merkityksen mukaan, joka sillä on yleiskielessä, ottamalla samalla huomioon asiayhteys, jossa sitä käytetään, ja sen lainsäädännön tavoitteet, johon se kuuluu (ks. analogisesti tuomio 3.9.2014, Deckmyn ja Vrijheidsfonds, C-201/13, EU:C:2014:2132, 19 kohta oikeuskäytäntöviittauksineen).

31 Aluksi on todettava, että – kuten julkisasiamies on ratkaisuehdotuksensa 22 ja 23 kohdassa huomauttanut – termillä ”koulutus” on sillä yleiskielessä tavanomaisesti olevan merkityksen mukaan ymmärrettävä tarkoitettavan toimia tai prosesseja, joilla välitetään tai hankitaan muun muassa tietoa, tietämystä, ymmärtämystä, asenteita, arvoja, taitoja, pätevyyksiä ja käyttäytymistapoja.

32 Vaikkei olekaan epäilystä siitä, että koulutuksen käsitteen alaan kuuluvat sillä yleiskielessä tavanomaisesti olevan merkityksen mukaan yliopistossa suoritettavat oikeustieteen tutkimus ja opinnot, joihin pääsyä Bucerius Jura -ohjelmalla pyritään edistämään, on kuitenkin todettava, että kyseinen käsite ei sinällään kata ensi silmäyksellä pääsyä koulutukseen eikä pääasiassa kyseessä olevan kaltaisten rahallisten etuuksien myöntämistä.

33 Tämän jälkeen on huomautettava siitä asiayhteydestä, jossa koulutuksen käsitettä käytetään lainsäädännössä, että kyseinen käsite sisältyy direktiivin 2000/43 3 artiklaan. Mainittu artikla koskee kuitenkin kyseisen direktiivin, jonka tarkoituksena on sen 1 artiklan mukaan luoda puitteet rotuun ja etniseen alkuperään perustuvan syrjinnän torjumiselle yhdenvertaisen kohtelun periaatteen toteuttamiseksi jäsenvaltioissa, asiallista soveltamisalaa.

34 Kyseisellä direktiivillä tavoitelluista päämääristä on lopuksi huomautettava, että direktiivin johdanto-osan 16 perustelukappaleessa todetaan, että on tärkeää suojella kaikkia luonnollisia henkilöitä rotuun tai etniseen alkuperään perustuvalta syrjinnältä.

35 Erityisesti direktiivin 2000/43 asiallisen soveltamisalan osalta kyseisen direktiivin johdanto-osan 12 perustelukappaleesta ilmenee, että kehitettäessä demokraattisia ja suvaitsevaisia yhteiskuntia, joiden täysivaltaisia jäseniä kaikkien ihmisten rodusta tai etnisestä alkuperästä riippumatta on voitava olla, rotuun tai etniseen alkuperään perustuvaan syrjintään kohdistuvien erityistoimien olisi muun muassa katettava myös kyseisen direktiivin 3 artiklan 1 kohdassa lueteltujen kaltaiset alat (tuomio 12.5.2011, Runevič-Vardyn ja Wardyn, C-391/09, EU:C:2011:291, 41 kohta ja tuomio 16.7.2015, CHEZ Razpredelenie Bulgaria, C-83/14, EU:C:2015:480, 40 kohta).

36 Kun – kuten unionin tuomioistuin on jo todennut – otetaan huomioon direktiivin 2000/43 tavoite ja sillä suojattavien oikeuksien luonne sekä se, että tämä direktiivi on vain ilmaus asianomaisella alalla yhdenvertaisuusperiaatteesta, joka on yksi unionin oikeuden yleisistä periaatteista ja tunnustettu perusoikeuskirjan 21 artiklassa, kyseisen direktiivin soveltamisalaa ei siis voida määritellä suppeasti (tuomio 12.5.2011, Runevič-Vardyn ja Wardyn, C-391/09, EU:C:2011:291, 43 kohta ja tuomio 16.7.2015, CHEZ Razpredelenie Bulgaria, C-83/14, EU:C:2015:480, 42 kohta).

37 Kuten julkisasiamies on ratkaisuehdotuksensa 32 ja 34 kohdassa huomauttanut, teleologinen tulkinta direktiivin 2000/43 3 artiklan 1 kohdan g alakohdassa tarkoitetusta koulutuksen käsitteestä edellyttää ensinnäkin, että koulutukseen pääsyä pidetään yhtenä kyseiseen käsitteeseen liittyvänä olennaisena näkökohtana, koska koulutusta ei voi olla ilman mahdollisuutta päästä koulutukseen ja koska kyseisen direktiivin tavoitetta, joka on torjua syrjintää koulutuksen alalla, ei näin ollen voitaisi saavuttaa, jos syrjintä sallittaisiin koulutukseen pääsyn vaiheessa.

38 Toiseksi on todettava, että tutkimushankkeeseen tai koulutusohjelmaan osallistumiseen liittyvien kustannusten on katsottava olevan koulutukseen pääsyn osatekijöitä, jotka sisältyvät siten koulutuksen käsitteeseen siltä osin kuin tällaiseen osallistumiseen tarvittavien varojen saatavuus voi olla edellytyksenä mahdollisuudelle osallistua mainittuun hankkeeseen tai ohjelmaan.

39 On siis katsottava, että stipendeinä myönnettävät rahalliset etuudet kuuluvat direktiivin 2000/43 3 artiklan 1 kohdan g alakohdassa tarkoitetun koulutuksen käsitteen alaan, kun kyseisten rahallisten etuuksien ja sellaiseen erityiseen tutkimushankkeeseen tai koulutusohjelmaan osallistumisen, joka itsessään kuuluu kyseisen käsitteen alaan, välillä on riittävän läheinen yhteys. Näin on etenkin silloin, kun kyseiset rahalliset etuudet liittyvät potentiaalisten hakijoiden tällaiseen tutkimus- tai opiskeluhankkeeseen osallistumiseen, kun niiden tavoitteena on poistaa kokonaan tai osittain tällaisen osallistumisen mahdolliset taloudelliset esteet ja kun niillä voidaan saavuttaa kyseinen tavoite.

40 Jollei ennakkoratkaisua pyytäneen tuomioistuimen suorittamasta tarkastuksesta muuta johdu, tämä näyttää olevan tilanne pääasiassa kyseessä olevien stipendien osalta siltä osin kuin näyttää siltä, että niillä voidaan poistaa kokonaan tai osittain yliopistoissa ulkomailla toteutettaviin oikeustieteen tutkimushankkeisiin tai opiskeluohjelmiin osallistumisen mahdolliset taloudelliset esteet helpottamalla omalta osaltaan sitä, että asianomaiset ehdokkaat selviytyvät ulkomaille muuttamisesta johtuvista korkeammista matka- ja elinkustannuksista sekä mainittuihin tutkimushankkeisiin tai koulutusohjelmiin liittyvistä lukukausimaksuista.

41 Toisin kuin stipendisäätiö ja Saksan hallitus väittävät, näitä toteamuksia ei kumota direktiivin 2000/43 3 artiklan 1 kohdan g alakohdan syntyhistoriaan perustuvilla seikoilla eikä kyseisen säännöksen rakenteella.

42 Yhtäältä näet – kuten julkisasiamies on ratkaisuehdotuksensa 43 kohdassa huomauttanut – direktiivin 2000/43 3 artiklan 1 kohdan g alakohdan syntyhistoriasta ei ilmene yksiselitteisesti, että se, että lainsäädäntömenettelyn kuluessa kyseisen direktiivin taustalla olevasta komission alkuperäisestä

ehdotuksesta poistettiin sanat ”myös apurahat ja stipendit; tässä pidetään täysin arvossa jäsenvaltioiden vastuuta opetuksen sisällöstä ja koulutusjärjestelmän järjestämisestä sekä niiden sivistyksellistä ja kielellistä monimuotoisuutta”, olisi johtunut unionin lainsäätäjän halusta rajoittaa kyseisen säännöksen soveltamisalaa.

43 Toisaalta – kuten julkisasiamies on ratkaisuehdotuksensa 44 ja 45 kohdassa huomauttanut – se, että direktiivin 2000/43 3 artiklan 1 kohdassa täsmennetään suurimmilta osin siinä lueteltujen käsitteiden ulottuvuutta lisäseikoilla, ja se, että ammatillinen koulutus on mainittu nimenomaisesti kyseisen direktiivin 3 artiklan 1 kohdan b alakohdassa, eivät edellytä, että mainitun direktiivin 3 artiklan 1 kohdan g alakohdassa tarkoitettua koulutuksen käsitettä tulkitaan suppeasti, mikä olisi ristiriidassa kyseisen direktiivin tavoitteiden, sellaisina kuin ne on palautettu mieleen tämän tuomion 34–36 kohdassa, kanssa.

44 Kaikkien edellä esitettyjen seikkojen perusteella ensimmäiseen kysymykseen on vastattava, että direktiivin 2000/43 3 artiklan 1 kohdan g alakohtaa on tulkittava siten, että se, että yksityinen säätiö myöntää stipendejä ulkomailla toteutettavien tutkimus- tai opiskeluhankkeiden tukemiseen, kuuluu kyseisessä säännöksessä tarkoitetun koulutuksen käsitteen alaan, kun myönnettyjen rahallisten etuuksien ja näihin sellaisiin tutkimus- tai opiskeluhankkeisiin osallistumisen, jotka itsessään kuuluvat saman koulutuksen käsitteen alaan, välillä on riittävän läheinen yhteys. Näin on etenkin silloin, kun kyseiset rahalliset etuudet liittyvät potentiaalisten hakijoiden tällaiseen tutkimus- tai opiskeluhankkeeseen osallistumiseen, kun niiden tavoitteena on poistaa kokonaan tai osittain tällaisen osallistumisen mahdolliset taloudelliset esteet ja kun niillä voidaan saavuttaa kyseinen tavoite.

Toinen kysymys

45 Ennakkoratkaisua pyytänyt tuomioistuin tiedustelee toisella kysymyksellään lähinnä, onko direktiivin 2000/43 2 artiklan 2 kohdan b alakohtaa tulkittava siten, että se, että johonkin jäsenvaltioon sijoittautunut yksityinen säätiö myöntää stipendejä ulkomailla toteutettavien oikeustieteellisten tutkimus- ja opiskeluhankkeiden tukemiseen vain hakijoille, jotka ovat suorittaneet kyseisessä jäsenvaltiossa pääasiassa kyseessä olevan kaltaisen oikeustieteellisen tutkinnon, merkitsee kyseisessä säännöksessä tarkoitettua rotuun tai etniseen alkuperään perustuvaa välillistä syrjintää.

46 Kyseisen artiklan sanamuodon mukaan välillisenä syrjintänä pidetään sitä, jos näennäisesti puolueeton säännös, peruste tai käytäntö saattaa tiettyä rotua tai etnistä alkuperää olevat henkilöt erityisen epäedulliseen asemaan muihin henkilöihin nähden, jollei kyseinen säännös, peruste tai käytäntö ole puolueettomasti perusteltavissa oikeutetulla tavoitteella ja jolleivät tavoitteen saavuttamiseksi käytetyt keinot ole asianmukaisia ja tarpeellisia.

47 Kyseisessä säännöksessä tarkoitettu käsite ”erityisen epäedullinen asema” on ymmärrettävä siten, että se merkitsee sitä, että erityisesti tiettyä etnistä alkuperää olevat henkilöt joutuvat epäedulliseen asemaan kyseessä olevan säännöksen, perusteen tai käytännön takia (ks. vastaavasti tuomio 16.7.2015, CHEZ Razpredelenie Bulgaria, C-83/14, EU:C:2015:480, 100 kohta ja tuomio 6.4.2017, Jyske Finans, C-668/15, EU:C:2017:278, 27 kohta).

48 Tällaista käsitettä sovelletaan siis vain, jos syrjiväksi väitetyn toimenpiteen seurauksena jokin tietty etninen alkuperä joutuu epäedulliseen asemaan. Sitä, onko kyseessä epäedullinen kohtelu, ei voida myöskään todeta yleisesti ja abstraktisti vaan se on todettava tapauskohtaisesti ja konkreettisesti kyseessä olevan suotuisan kohtelun kannalta (tuomio 6.4.2017, Jyske Finans, C-668/15, EU:C:2017:278, 31 ja 32 kohta).

49 Nyt käsiteltävässä tapauksessa on selvää, että stipendisäätiön pääasiassa kyseessä olevalla stipendien myöntämisellä suotuisasti kohtelemaan ryhmään kuuluvat henkilöt, jotka täyttävät ensimmäinen oikeustieteellisen valtiontutkinnon suorittamista koskevan edellytyksen, kun taas epäedulliseen asemaan saatettu ryhmä koostuu henkilöistä, jotka eivät täytä kyseistä edellytystä.

50 On kuitenkin todettava, että 6.4.2017 annetun tuomion Jyske Finans (C-668/15, EU:C:2017:278) taustalla olevassa asiassa vallinneiden olosuhteiden tavoin minkään unionin tuomioistuimen käytössä olevaan asiakirja-aineistoon sisältyvän seikan perusteella ei voida katsoa, että mainittu edellytys, joka koskee ensimmäisen oikeustieteellisen valtiontutkinnon suorittamista, vaikuttaisi laajemmin tiettyä etnistä alkuperää oleviin henkilöihin kuin muita etnisiä alkuperiä oleviin henkilöihin.

51 Näin ollen ei voida missään tapauksessa todeta, että kyse olisi välillisestä syrjinnästä tällaisen edellytyksen vuoksi.

52 Tästä seuraa, että toiseen kysymykseen on vastattava, että direktiivin 2000/43 2 artiklan 2 kohdan b alakohtaa on tulkittava siten, että se, että johonkin jäsenvaltioon sijoittautunut yksityinen säätiö myöntää stipendejä ulkomailla toteutettavien oikeustieteellisten tutkimus- ja opiskeluhankkeiden tukemiseen vain hakijoille, jotka ovat suorittaneet kyseisessä jäsenvaltiossa pääasiassa kyseessä olevan kaltaisen oikeustieteellisen tutkinnon, ei merkitse kyseisessä säännöksessä tarkoitettua rotuun tai etniseen alkuperään perustuvaa välillistä syrjintää.

Oikeudenkäyntikulut

53 Pääasian asianosaisten osalta asian käsittely unionin tuomioistuimessa on välivaihe kansallisessa tuomioistuimessa vireillä olevan asian käsittelyssä, minkä vuoksi kansallisen tuomioistuimen asiana on päättää oikeudenkäyntikulujen korvaamisesta. Oikeudenkäyntikuluja, jotka ovat aiheutuneet muille kuin näille asianosaisille huomautusten esittämisestä unionin tuomioistuimelle, ei voida määrätä korvattaviksi.

Näillä perusteilla unionin tuomioistuin (ensimmäinen jaosto) on ratkaissut asian seuraavasti:

1) **Rodusta tai etnisestä alkuperästä riippumattoman yhdenvertaisen kohtelun periaatteen täytäntöönpanosta 29.6.2000 annetun neuvoston direktiivin 2000/43/EY 3 artiklan 1 kohdan g alakohtaa on tulkittava siten, että se, että yksityinen säätiö myöntää stipendejä ulkomailla toteutettavien tutkimus- tai opiskeluhankkeiden tukemiseen, kuuluu kyseisessä säännöksessä tarkoitetun koulutuksen käsitteen alaan, kun myönnettyjen rahallisten etuuksien ja näihin sellaisiin tutkimus- tai opiskeluhankkeisiin osallistumisen, jotka itsessään kuuluvat saman koulutuksen käsitteen alaan, välillä on riittävän läheinen yhteys. Näin on etenkin silloin, kun kyseiset rahalliset etuudet liittyvät potentiaalisten hakijoiden tällaiseen tutkimus- tai opiskeluhankkeeseen osallistumiseen, kun niiden tavoitteena on poistaa kokonaan tai osittain tällaisen osallistumisen mahdolliset taloudelliset esteet ja kun niillä voidaan saavuttaa kyseinen tavoite.**

2) **Direktiivin 2000/43 2 artiklan 2 kohdan b alakohtaa on tulkittava siten, että se, että johonkin jäsenvaltioon sijoittautunut yksityinen säätiö myöntää stipendejä ulkomailla toteutettavien oikeustieteellisten tutkimus- ja opiskeluhankkeiden tukemiseen vain hakijoille, jotka ovat suorittaneet kyseisessä jäsenvaltiossa pääasiassa kyseessä olevan kaltaisen oikeustieteellisen tutkinnon, ei merkitse kyseisessä säännöksessä tarkoitettua rotuun tai etniseen alkuperään perustuvaa välillistä syrjintää.**

Allekirjoitukset